

## บทที่ ๑

### บทนำ

#### ๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลังจากที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นศาสดาเอกของโลกแล้ว ในตอนแรกพระองค์ทรงมีพระทัยน้อมไปเพื่อความขวนขวายน้อย เพราะทรงเห็นว่าธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้นลึกซึ้งยิ่งนัก ยากที่ปุถุชนผู้ยังมีกิเลสหนาจะรู้ตามได้ แต่ท้าวสหัมบดีพรหมก็มาอาราธนาให้พระองค์ได้โปรดแสดงธรรมแก่เหล่าสรรพสัตว์ให้รู้ตาม เพราะสัตว์ทั้งหลายที่มีกิเลสน้อยมีปัญญาที่จะรู้ธรรมของพระองค์ได้ก็มีอยู่ อาศัยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลายพระองค์จึงได้ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ทรงเห็นความหย่อนและยิ่งแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย จึงทรงตกลงพระทัยที่จะแสดงธรรมโปรดเหล่าเวไนยสัตว์แล้ว ก็ทรงพิจารณาหาบุคคลที่มีสติปัญญาแก่กล้าพอที่จะรับรู้เข้าใจธรรมอันลึกซึ้งที่พระองค์แสดง และทรงทราบด้วยพระญาณว่าทั้งอาฬารดาบสและอุทกดาบสได้ทำกาละแล้ว จึงได้เสด็จไปโปรดเหล่าปัญจวัคคีย์แทน จนปัญจวัคคีย์ได้บรรลุธรรม เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ต่อมาก็ทรงแสดงธรรมโปรดยสะกุลบุตร และสหายรวม ๕๕ ท่าน จนได้บรรลุธรรมเช่นเดียวกัน เป็นอันว่าได้มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลกแล้ว ๖๑ องค์ รวมทั้งพระองค์ด้วย เมื่อทรงเห็นว่าเหล่าพระสาวกมีมากเพียงพอที่จะประกาศศาสนาได้แล้ว จึงทรงส่งไปประกาศศาสนาด้วยพระดำรัสว่า “จรธ ภิกขเว จาริกัม พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानัม”<sup>๑</sup>

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์”<sup>๒</sup>

เหล่าพระสาวกทั้ง ๖๐ รูปที่ทรงส่งไปประกาศพระศาสนานั้น ถือว่าเป็นคณะพระธรรมทูตชุดแรกที่ปรากฏในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยที่พระองค์ก็ได้ทรงเสด็จไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเหมือนกัน คือเสด็จไปตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อโปรด

---

<sup>๑</sup> วิ. ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๓.

<sup>๒</sup> วิ. ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ชฎิล ๓ ฟีน้องซึ่งเป็นเจ้าลัทธิผู้คนนับถือมาก เมื่อเจ้าลัทธินับถือเสื่อมใสแล้ว เหล่าบริวารทั้งหลายก็จะได้นับถือเสื่อมใสตามด้วย ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปได้เร็ว พระพุทธศาสนาก็ได้แพร่หลายนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมาเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๓ พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองด้วยความอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช มีการจัดสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ ตลอดทั้งให้การอุปสมบทพระราชโอรส พระราชธิดา เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ทรงมีพระราชดำริที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่างๆ ด้วยการจัดส่งพระสมณะทูต ๘ สาย พร้อมกับอัญเชิญกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์เป็นเครื่องบรรณาการพุทธบูชา ทำให้สมณะทูตมีความสะดวกสบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีต้นศรีมหาโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา<sup>๓</sup>

ประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน คือ นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท จากการนำเข้ามาเผยแผ่ของพระโสณะและพระอุตตระ และนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายาน โดยได้รับอิทธิพลจากการที่ถูกขอมปกครอง จนมาถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาแบบเถรวาท มีการศึกษาพระพุทธพจน์และการปฏิบัติธรรมอย่างแพร่หลายพุทธศาสนิกชนมีจิตใจใฝ่ในการทำบุญ จนกล่าวได้ว่าเป็นประเทศที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองที่สุดในปัจจุบัน<sup>๔</sup>

การเผยแผ่ของพระสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบเชิงรับคือยึดถือกันมาเป็นประเพณี เช่น เทศน์สอนโยมที่วัด เป็นต้น และแบบเชิงรุกคือปรับให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ตรงกับความต้องการของผู้ฟัง เช่น จัดค่ายอบรมเยาวชน เป็นต้น ลักษณะของผู้เผยแผ่มีทั้งแบบปัจเจกบุคคลคณะ และหน่วยงานองค์กร การเผยแผ่ที่ทำเป็นหน่วยงาน หรือองค์กร เช่น พระธรรมทูต หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงาน องค์กรเผยแผ่ต่างๆ ที่มิอาจนับเป็นผู้ดำเนินงาน เช่น องค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก พระพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นต้น ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะงานของพระธรรมทูต

<sup>๓</sup> ดูรายละเอียดใน วิ.อ.(บาลี) ๑/๔๒-๕๕, สุธรรมปาโล ภิกขุ, เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นใหญ่ในแผ่นดิน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๕.

<sup>๔</sup> พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร : ชรรณสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๓.

เฉพาะงานของพระธรรมทูตสามารถแบ่งพระธรรมทูตออกได้เป็น ๒ ประเภท ใหญ่ๆ คือ (๑) พระธรรมทูตภายในประเทศ (๒) พระธรรมทูตในต่างประเทศ งานพระธรรมทูตภายในประเทศเกิดขึ้นก็เพราะคณะสงฆ์เห็นว่าประชาชนในชนบทยังขาดแคลนพระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความสามารถ และเพื่อเป็นการสนองงานนโยบายของรัฐในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ให้แพร่หลายออกไป ดำเนินงานโดยมติมหาเถรสมาคม

การดำเนินงานก็ปฏิบัติตามระเบียบคำสั่งของมหาเถรสมาคม คือ หลังจากสิ้นสุดการจาริกปฏิบัติงานในปีนั้นๆ แล้วพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติก็รายงานผลการปฏิบัติงานต่อ หัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอต่อจากนั้นหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอก็รายงานผลการปฏิบัติงานต่อหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัดหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัดก็จะรายงานต่อแม่กองงานพระธรรมทูตตามลำดับ

พระธรรมทูต แปลว่า ทูตธรรมะ หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทางบ้านเมืองนั้นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชน เป็นชนชาติต่างๆ แต่ละชนชาติ ก็ย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเอง ราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดิน ของชาติของประเทศนั้นๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจากับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้น ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นผู้นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน<sup>๕</sup>

พระธรรมทูตมีคุณสมบัติที่เป็นหลักอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. พระธรรมทูตจะต้องมีความมั่นใจในคุณค่า ความดีงาม ความประเสริฐของพระพุทธศาสนา ๒. พระธรรมทูตจะต้องมีความประพฤติที่ดีงามอันชวนให้เกิดความศรัทธา เลื่อมใส แก่ผู้ที่พบเห็น ๓. พระธรรมทูตจะต้องมีความหนักแน่น คือ เมื่อไปอยู่ในภูมิประเทศที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมแตกต่างกับสังคมไทย พระธรรมทูตจะต้องมีความหนักแน่นในพระธรรมวินัยไม่

<sup>๕</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), งานพระธรรมทูต, ในพระธรรมทูตในต่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖.

ห้วนไหวไปตามสภาพแวดล้อม เป็นต้น และภารกิจที่สำคัญของพระธรรมทูตนั้นก็เป็นการกิจที่ยิ่งใหญ่เพราะเป็นการจาริกไปเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์แก่มนุษย์ชาติทั้งโลก<sup>๖</sup>

ซึ่งสภาพสังคมในปัจจุบัน ประชาชนมีความเดือดร้อนวุ่นวายเนื่องจากปัญหาสังคมต่างๆ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการละเมิดทางเพศ ปัญหาการก่อทะเลาะวิวาทกันของนักเรียน เป็นต้น โดยเฉพาะเกี่ยวกับการละเมิดศีลธรรมนั้นเป็นที่มาของคำถามว่าประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นเมือง พุทธ ทำไมจึงเกิดปัญหาเช่นนี้ได้ และนับวันปัญหาก็ยิ่งรุนแรงพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณไม่ได้ทำหน้าที่ของตนหรืออย่างไร ส่วนหนึ่งก็สรุปว่าเป็นเพราะพระสงฆ์ปรับตัวตามกระแสโลกไม่ทัน พระสงฆ์ส่วนมากยังไม่เข้าใจพระพุทธศาสนาดีพอ ไม่มีเทคนิคในการเผยแผ่ที่ดี สื่อสารไม่ตรงกับความต้องการของผู้ฟังหรือผู้รับสาร

ดังนั้น การประกาศพระพุทธศาสนาปัจจุบันนี้ ไม่ควรใช้วิธีเทศน์อย่างเดียว ควรเปิดโอกาสให้ผู้สงสัยได้ซักถาม และอธิบายให้ผู้ฟังคลายความสงสัยและได้ทราบข้อเท็จจริงอย่างแจ่มแจ้ง เป็นการประเมิณผลไปในตัวตามความก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งประกาศพระศาสนาให้ชาวต่างประเทศฟัง จะต้องมีการศึกษาเรียนรู้ด้านภาษา มีปฏิภาณปฏิสัมภิทาปัญญาอันแตกฉานในปฏิภาณ คือไหวพริบในการที่จะโต้ตอบ แต่ต้องโต้ตอบโดยฉับพลันและความรู้ต้องแน่นต้องพร้อม ธรรมะที่เรียนไปแล้วตั้งแต่นักธรรมตรี นักธรรมโทและนักธรรมเอก มีประโยชน์มากที่สุด ในปัจจุบันความรู้เรื่องการเจริญกรรมฐาน เป็นที่สนใจของชาวต่างประเทศมาก เพราะฉะนั้น การมีความรู้พร้อมทั้งทางด้านปริยัติและปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ดีจะได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษหากมีความรู้ด้านปริยัติเพียงอย่างเดียวจะได้รับความสนใจจากคนบางกลุ่มเท่านั้น คนที่ปฏิบัติได้แต่อธิบายไม่ได้ ก็เป็นเรื่องที่ยากต่อการเผยแผ่ให้คนอื่น ได้รู้วิธีการและผลแห่งการปฏิบัติ

ผู้วิจัยในฐานะเป็นพระสังฆาธิการรูปหนึ่งที่ได้รับแต่งตั้งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ละปีก็ได้พบปัญหาและอุปสรรคหลายประการจากการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในเขตอำเภอเกษตรวิสัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นมาของพระธรรมทูต รูปแบบ วิธีการ และผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาไปเน้นฐานข้อมูลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์สืบต่อไป

<sup>๖</sup> พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต),พระธรรมทูตไทยเบิกทางสู่อารยธรรมใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕).

## ๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของพระธรรมทูตแห่งคณะสงฆ์ไทย

๑.๒.๒ เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตประจำอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตประจำอำเภอเกษตรวิสัย ในทัศนะของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

## ๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย

### ๑.๓.๑ ด้านเอกสาร

ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยเอกสารในชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร รายงานการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต คู่มือพระธรรมทูต และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะทำการสอบถามผู้ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ดในระดับต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมตามความเหมาะสม

### ๑.๓.๒ ด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาถึงประวัติและความเป็นมาของพระธรรมทูตแห่งคณะสงฆ์ไทย รวมทั้งศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ประจำอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อได้ดำเนินการศึกษาแล้วก็จะได้องค์ความรู้ในผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตประจำอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ในทัศนะของชาวพุทธ ในเขตอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

### ๑.๓.๓ ด้านกลุ่มเป้าหมาย

ได้ใช้การสำรวจแบบเจาะจงกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

|                               |           |
|-------------------------------|-----------|
| ๑. กลุ่มพุทธศาสนิกชนทั่วไป    | ๑๐ คน     |
| ๒. กลุ่มเด็กนักเรียนและเยาวชน | ๑๐ คน     |
| ๓. กลุ่มผู้นำชุมชน            | ๑๐ คน     |
| ๔. กลุ่มข้าราชการครู          | ๑๐ คน     |
| ๕. กลุ่มพระสังฆาธิการ         | ๑๐ รูป    |
| รวม                           | ๕๐ รูป/คน |

๑.๓.๔ การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมาย : ได้มาโดยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายข้างต้นจนครบ ๕๐ รูป /คน

#### ๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

**การเผยแผ่** หมายถึง การประกาศคำสอนในทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เพื่อประโยชน์สุขแก่พหุชน และทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญ มั่นคงถาวรสืบไป

**พระธรรมทูต** หมายถึง พระภิกษุในอำเภอเกษตรวิสัยที่ได้รับแต่งตั้งและมอบหมายให้นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชนตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม

**คณะสงฆ์** หมายถึง คณะสงฆ์ในสังกัดมหานิกาย ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

**ชาวพุทธ** หมายถึง ผู้นับถือพระพุทธศาสนาทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

#### ๑.๕ ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

##### ก. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

**พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)** กล่าวว่า การทำงานของพระธรรมทูตก็เช่นเดียวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการให้การศึกษา เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ถ้าเราไปในถิ่นไหน ก็ต้องรู้ถิ่นนั้น รู้สถานการณ์ความเป็นไป สภาพความต้องการจิตใจ อะไรต่ออะไร ต่างๆ ของเรา แล้วเราก็สรุปประเมินว่า ในถิ่นนี้ เทศะนี้ ในกาลยุคสมัยนี้ เราควรจะเน้น เช่นว่า เป้าหมายอะไร จะยื่นในหลักธรรมข้อไหน เป็นต้น คิดว่าถ้าเราทำอย่างนี้จะเป็นการทำงานที่ เรียกว่า มีเป้าหมายที่เด่นชัด<sup>๖</sup>

**พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน)** กล่าวว่า เทคนิคเป็นภาษาต่างประเทศ ตรงกับภาษาไทยว่า ศิลปะ ะๆ คือวิธีการเผยแผ่ที่จะประสบผลสำเร็จ ต้องประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้ คือ (๑) คำคมนิมิต (๒) สุภาษิตหน้อย (๓) อร่อยต้องมีคำกลอน (๔)

<sup>๖</sup> พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖-๑๗.

ไม่วงนอนต้องมีข้าขัน (๕) ตรึงใจไปนานต้องมีแห่ รวมความว่า ต้องมีทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ศาสตร์คือความรู้ ศิลป์คือวิธีการหรือเทคนิค<sup>๘</sup>

**ทิสนา แชมมณี** กล่าวว่า การบรรยายที่ดี ต้องอาศัยการเตรียมการที่ดี ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาเนื้อหาสาระที่จะบรรยายให้เข้าใจแจ่มแจ้งก่อน หากพบว่า มีจุดใดที่ตนยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งหรือมีข้อสงสัยควรศึกษาค้นหาให้กระจ่างก่อน ต่อการนั้นควรคัดเลือกเนื้อหาสาระใดมีความจำเป็นหรือมีประโยชน์ต่อผู้เรียนของตนเพียงใดเนื้อหาสาระใด ไม่จำเป็นต้องตัดออกต่อไปควรจัดลำดับเนื้อหาสาระว่า สิ่งใดควรพูดก่อน พูดหลัง และจะเชื่อมโยงกันอย่างไร ในเนื้อหาสาระแต่ละส่วนมีส่วนใดที่ยังคลุมเครือ ควรหาตัวอย่างประกอบหรือควรใช้สื่อใดช่วย และควรหาเทคนิคในการนำเสนอสาระแต่ละส่วนให้ น่าสนใจ ทำทลายความคิดและเข้าใจได้ง่าย ซึ่งอาจเป็นการใช้คำถามกระตุ้น หรือการเล่า ประสบการณ์แปลกใหม่ หรือนำเสนอปัญหาที่ทำทลายความคิดก่อนการบรรยาย ผู้สอนควรจะมีโครงร่างสำหรับการบรรยาย และมีเอกสารประกอบการบรรยายให้แก่ผู้เรียน<sup>๙</sup>

**จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์** กล่าวว่า พระพุทธศาสนา มีบทบาทต่อการพัฒนาการศึกษาเป็นอย่างมาก กล่าวโดยเฉพาะเนื้อหาคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็ล้วนแต่เป็นคำสอนที่มุ่งอบรมพัฒนาบุคคลให้มีสติปัญญา และมีความคิดในเรื่องต่างๆอย่างแท้จริง<sup>๑๐</sup>

**เสถียร โพธิ์นันทะ** กล่าวว่า ในท่ามกลางลัทธิศาสนาอินเดียดังกล่าวมา พระพุทธองค์ได้อุบัติตั้งพระพุทธศาสนาขึ้น โดยอาศัยบุคลิกภาพอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ พร้อมด้วยสัตตคุณศาสตร์อันประกอบด้วยเหตุผล ศาสนาจึงมีขึ้นเป็นปึกแผ่น พระองค์มีหลักการ ๓ ข้อใหญ่ คือ

๑. ทรงสั่งสอนโดยปฏิรูป เช่น การถือว่าอาบน้ำในแม่น้ำคงคาล้างบาปได้ พระองค์ก็แก้ไขให้ล้างบาป ด้วยวิธีทำสุจริตให้เป็นทางในทวารทั้งสามทวารทั้ง ๓ คือ กายทวาร มโนทวาร และ วจิตวาร

<sup>๘</sup> พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๗.

<sup>๙</sup> ทิสนา แชมมณี, ๑๔ วิธีสอน สำหรับครูมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓ – ๑๔.

<sup>๑๐</sup> จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยา ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒ .

๒. ทรงสั่งสอนโดยปฏิวัติลัทธิศาสนา ในยุคนั้นเพ่งอาตมมันเป็นใหญ่ คือ การถือเรื่องอวดตาของนิกายมหายาน ทรงสอนตรงกันข้ามถือหลักอนัตตา ซึ่งเป็นการคัดค้าน พระเวทอย่างรุนแรง

๓. ทรงสั่งสอนโดยตั้งหลักธรรมใหม่ คือ หลักอริยสัจ ๔

๑. ทุกข์ ก็คือความไม่สบายกายสบายใจเรียกว่าทุกข์

๒. สมุทัย ก็คือเหตุให้ทุกข์เกิด

๓. นิโรธ ก็คือความดับทุกข์

๔. มรรค ก็คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์<sup>๑๑</sup>

สนิท สีลำแดง กล่าวว่าสิ่งสำคัญที่เรานำมากำหนดเป้าหมายทางการศึกษา คือ ชีวิตมนุษย์ หลังจากเราตกลงใจว่าจะให้มนุษย์เป็นอย่างไร เราจึงกำหนดเป้าหมายขึ้นไว้ หากการเป็นอยู่ของมนุษย์เปลี่ยนไป เป้าหมายของการศึกษาก็ต้องเปลี่ยนไปตาม การศึกษา ไม่ใช่การเตรียมคนเพื่ออนาคตการศึกษาเป็นพลวัตมีการเปลี่ยนแปลงได้มนุษย์มีเหตุผล มีสติ ปัญญา มีอารมณ์และมีร่างกาย ระบบการศึกษาที่มีเป้าหมายชัดเจนสมบูรณ์ จะต้องจัดเพื่อ พัฒนาในแง่ของสติปัญญาเหตุผล อารมณ์และร่างกายของผู้เรียน<sup>๑๒</sup>

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสนธิญาณ รักษาภักดิ์ ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรพระธรรมทูตต่อการฝึกอบรม ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๑” สรุปได้ว่า การฝึกอบรมพระธรรมทูตมีส่วนอย่างมากในการพัฒนาพระธรรมทูตให้มีความรู้ ประสพการณ์ ทักษะที่ดี และมีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่างๆ และช่วย พัฒนาสังคมไทยอย่างมีระบบมากขึ้น ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับพุทธดำรัสที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก”<sup>๑๓</sup>

<sup>๑๑</sup> เสถียร โพธิ์นันทะ , ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ม.ป.ป. ) , หน้า ๑๑๑ .

<sup>๑๒</sup> สนิท สีลำแดง, พระพุทธศาสนากับการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : นิพนการพิมพ์, ม.ป.ป) , หน้า ๗๖ .

<sup>๑๓</sup> พระมหาสนธิญาณ รักษาภักดิ์, “การศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรพระธรรมทูตต่อการฝึกอบรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑“ วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒).

**พระมหาประสิทธิ์ รวมพิมาย** ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ : ศึกษาจากกรอบความคิดโครงการพระธรรมทูตสำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี” สรุปได้ว่า พระธรรมทูตเป็นทั้งบุคคลและสังคมในอุดมคติที่มีวิถีชีวิตอันประเสริฐเรียบง่าย มีอิสรภาพทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือ ปราศจากการถูกรอบงำจากกรอบความคิดความเชื่อหรือกระบวนทัศน์<sup>๔๔</sup>

**พระมหาธีรวุฒ ธีรธมฺโม** ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ สื่อนุคคลในการชี้นำและปลูกฝังจิตสำนึกประชาชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผลการศึกษาพบว่าประชาชนแต่ละคนนั้นมีการติดต่อซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวัน และเป็นสมาชิกของสถาบัน สังคมต่างๆ คนแต่ละคนมีการใช้สื่อมวลชนไม่เท่ากัน และมีอิทธิพลในการเป็นผู้นำไม่เท่ากัน ในสังคมแต่ละสังคมหรือชุมชนแต่ละแห่ง จะมีบุคคลซึ่งเป็นผู้นำความคิด ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดข่าวสารจากสื่อมวลชนไปยังประชาชนคนอื่น และมีอิทธิพลต่อความคิดแก่การตัดสินใจของประชาชนคนอื่นด้วย<sup>๔๕</sup>

**พระวุฒิกรณ์ วุฑฺฒิกรโณ (พรหมพิมพ์)** ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” ได้กล่าวถึงเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ของพระราชาวรมุณี มี ๖ วิธี ดังนี้

๑. การนำเสนอโดยยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ
๒. นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ
๓. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ปรัชญา โคลง คำคม บทประพันธ์ และบทกลอน เป็นต้น
๔. นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่างๆ
๕. นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย

---

<sup>๔๔</sup> พระมหาประสิทธิ์ รวมพิมาย, “บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ : ศึกษาจากกรอบความคิดโครงการพระธรรมทูตสำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘).

<sup>๔๕</sup> พระมหาธีรวุฒ ธีรธมฺโม, “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อนุคคลในการชี้นำและปลูกฝังจิตสำนึกประชาชนบทเพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดอุดรธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑).

## ๖. นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน<sup>๑๖</sup>

**ไพศาล โอพารวัฒน์** ได้ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับผู้นำมุสลิมในการปลูกฝังคุณธรรมในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ในการสอนจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงใช้สอนหลายวิธี วิธีต่างๆเหล่านั้นไม่ได้ใช้สอนจริยธรรมอย่างเดียวนั่น แต่ทรงใช้ในการสอนจริยธรรมเพื่อปลูกฝังให้แก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปด้วย ในการสอนแต่ละวิธีนั้น พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเรื่อง “จริต” หรือพื้นภูมิปัญญาและอารมณ์ความรู้สึกของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญและทรงอธิบายให้สอดคล้องไปตามบุคคลในภายหลัง<sup>๑๗</sup>

**ปรีชา พงษ์พัฒน** ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การติดตามและประเมินผลโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา” ได้กล่าวว่า คุณสมบัติสำคัญซึ่งจะขาดเสียไม่ได้สำหรับพระธรรมทูตในต่างประเทศ ก็คือ พระธรรมทูตจะต้องมีทั้งภูมิธรรมและภูมิปัญญา ภูมิธรรมก็คือ เป็นผู้หนักแน่นและสนใจในเรื่องธรรมะ ส่วนภูมิปัญญาก็คือ จะต้องมีความรู้ทางโลก (ศาสตร์สมัยใหม่) กล่าวอย่างสั้นก็คือ พระธรรมทูตที่พึงประสงค์จะต้องมีวิชาและจรรยาตนเอง<sup>๑๘</sup>

สรุปได้ว่า พระธรรมทูตในงานวิจัยนี้ หมายถึง พระสงฆ์ไทยผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้ดำเนินการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความสามัคคีให้แก่สังคมด้วยการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมาเป็นแกนกลางในการพัฒนา

---

<sup>๑๖</sup> พระวุฒิกรณ์ วุฑฒิกโร (พรมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

<sup>๑๗</sup> ไพศาล โอพารวัฒน์ การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับผู้นำมุสลิม ในการปลูกฝังคุณธรรมในชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีในอำเภอไชยา จังหวัดอ่างทอง”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๘).

<sup>๑๘</sup> ปรีชา พงษ์พัฒน, “การติดตามและประเมินผลโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ: ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔)

## ๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ ดำรวจและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งมีแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้ คือ

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ค. แบบสัมภาษณ์

๑.๖.๒ เครื่องมือในการรวบรวม

ข. แบบสัมภาษณ์

ค. สมุดจดบันทึก

## ๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงประวัติและความเป็นมาของพระธรรมทูตแห่งคณะสงฆ์ไทย

๑.๗.๒ ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตประจำอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ในทัศนะของชาวพุทธในเขตอำเภอเกษตรวิสัย และนำผลดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบไป